

Dr Radostaw Piotrowicz

Program nauczania pierwszej pomocy przedmedycznej uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi – innowacja pedagogiczna

Zdrowie, zrozumienie i poczucie odpowiedzialności są priorytetowymi wartościami w edukacji na świecie¹. Także w polskiej edukacji upowszechnianie wśród dzieci i młodzieży wiedzy o bezpieczeństwie oraz kształtowanie właściwych postaw wobec zagrożeń i sytuacji nadzwyczajnych² należy do szczególnych zadań systemu oświaty.

Wprowadzenie w szkołach od 1 września 2009 roku obowiązku nauczania udzielania pierwszej pomocy jest olbrzymim wyzwaniem edukacyjnym, zwłaszcza jeśli dotyczy uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi³. Przez określenie „pierwsza pomoc” rozumiemy zespół czynności podejmowanych w celu ratowania osoby w stanie nagłego zagrożenia zdrowia, wykonywanych przez osobę znajdującą się w miejscu zdarzenia, w tym również z wykorzystaniem udostępnionych do powszechnego obrotu wyrobów medycznych oraz produktów leczniczych⁴. Niestety udzielanie pierwszej pomocy nie stanowi oddzielnego programu nauczania jako przedmiotu obowiązkowego w szkole. Przepisy nie regulują również wymiaru godzin dydaktycznych poświęconych pierwszej pomocy.

Pierwsza pomoc znajduje swoje odnośniki w nowej podstawie programowej wychowania przed-

szkolnego oraz kształcenia ogólnego dla poszczególnych typów szkół⁵, m.in.:

- na pierwszym etapie edukacji (kl. I-III szkoły podstawowej):
  - 1) w zapewnieniu dziecku *rozwijania samodzielności oraz odpowiedzialności za siebie i najbliższe otoczenie*,
  - 2) na zajęciach technicznych, w dbałości o bezpieczeństwo własne i innych: *uczeń zna zagrożenia wynikające z niewłaściwego używania narzędzi i urządzeń technicznych, wie jak trzeba zachować się w sytuacji wypadku, np. umie powiadomić dorosłych, zna telefony alarmowe*,
  - 3) na zajęciach wychowania fizycznego: *uczeń wie, że choroby są zagrożeniem dla zdrowia i że można im zapobiegać poprzez szczepienia ochronne, właściwe odżywianie się, aktywność fizyczną, przestrzeganie higieny, właściwie zachowanie się w sytuacji choroby*,
  - 4) na zajęciach z etyki: *uczeń niesie pomoc potrzebującym*,
- na drugim etapie szkoły podstawowej (kl. IV-VI):
  - 1) na zajęciach z przyrody *uczeń (...) reaguje na sytuacje zagrażające zdrowiu i życiu oraz podej-*

¹ Delors J. *Edukacja: jest w niej ukryty skarb*, Warszawa 1998.

² Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, rozdział 1, art.1, pkt 16.

³ W dokumencie przygotowanym przez Ministerstwo Edukacji Narodowej pt. „Reforma Systemu Kształcenia Uczniów ze Specjalnymi Potrzebami Edukacyjnymi” (1998) terminem „specjalne potrzeby edukacyjne” określa się *potrzeby osób (dzieci i młodzieży) doświadczających trudności w uczeniu się, wynikające z ich niepełnosprawności lub innych przyczyn*. Wymieniono także następujące grupy osób o specjalnych potrzebach edukacyjnych: osoby z uszkodzeniami motorycznymi, osoby z upośledzeniem umysłowym, osoby z zaburzeniem komunikacji językowej, osoby ze sprzężonymi niepełnosprawnościami, osoby z zaburzeniami emocjonalnymi i zachowania, osoby z autyzmem dziecięcym i pokrewnymi zaburzeniami, osoby ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się oraz osoby z przewlekłymi chorobami somatycznymi.

⁴ Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym art. 3, ust. 7 (Dz. U. z 2006 r. Nr 191, poz. 1410 z późn. zm.).

⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół.

muje działania zwiększające bezpieczeństwo własne i innych,

- a) omawiając temat „organizm człowieka oraz zdrowie i troska o nie”, wskazuje się na osiągnięcia ucznia istotne z punktu widzenia udzielania pierwszej pomocy; od ucznia wymaga się znajomości układów budujących organizm człowieka oraz ich podstawowych funkcji,
  - b) konkretne wymagania dotyczące tematu „zdrowie i troska o nie” dotyczą udzielania pomocy w niektórych urazach (stłuczenia, zwichnięcia, skaleczenia, złamania, ukąszenia, użądlenia), ponadto uczeń ma umieć postępować w określonych sytuacjach zagrażających zdrowiu i życiu człowieka (np. niewybuchy, niewypały, pożar, wypadek drogowy, jazda na łyżwach i kąpiel w niedozwolonych miejscach), rozpoznawać sytuacje zagrażające zdrowiu, odczytywać symbole umieszczone np. na opakowaniach i korzystać z produktów zgodnie z ich przeznaczeniem,
- 2) na zajęciach z techniki uczy się znajomości podstawowych zasad bezpiecznego zachowania się w domu oraz posługiwania się sprzętem technicznym i narzędziami elektrycznymi,
- na etapie kształcenia ogólnego w gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej problematyka pomocy przedmedycznej występuje w treściach odrębnego przedmiotu edukacja dla bezpieczeństwa oraz w treściach innych przedmiotów, takich jak biologia, etyka czy wychowanie fizyczne. Szczególnie przedmiot edukacja dla bezpieczeństwa służy między innymi kształtowaniu właściwych zachowań młodzieży w sytuacji zagrożenia

Treści z zakresu udzielania pierwszej pomocy są zagadnieniami trudnymi, wymagającymi realizacji w bloku przedmiotowym powtarzanym i stopniowo poszerzanym o kolejne treści tematyczne na kolejnych etapach edukacyjnych, co daje uczniom możliwość utrwalenia wiedzy i umiejętności, ale przede wszystkim wdrożenia postawy bycia gotowym do udzielenia pierwszej pomocy potrzebującemu⁶. Kształtowanie postawy jest równie ważne w przypadku nauczycieli. Potwierdzają to wnioski z badań⁷ przeprowadzonych w wybranych szkołach,

a dotyczących oceny poziomu wiedzy i postaw nauczycieli wobec udzielania pierwszej pomocy:

- wiedza z zakresu pierwszej pomocy wśród nauczycieli szkół średnich jest niewystarczająca,
- szkolenia z pierwszej pomocy dla nauczycieli powinny być prowadzone regularnie i powtarzane w jednakowych okresach, a znajomość materiału i umiejętności powinny być weryfikowane,
- szkolenia z pierwszej pomocy dla uczniów powinny być przeprowadzane przez lub przy udziale nauczyciela,
- podczas szkoleń należałoby uwypuklić szlachetną ideę udzielania pierwszej pomocy poszkodowanym, starając się wpłynąć na zmianę biernej postawy części nauczycieli, a przez to i uczniów.

Założenia te są zarazem szczególnie istotne, jak i trudne do realizacji w pracy z uczniami o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Wymagają odpowiedniego dostosowania treści i metod nauczania oraz właściwie przygotowanych nauczycieli.

Potrzeba prowadzenia zajęć tego typu z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi wynika z kilku powodów: 1) ze względu na ograniczone umiejętności przystosowawcze, osoby z niepełnosprawnością nie zawsze potrafią rozpoznać zagrożenia dla swojego zdrowia i życia i podejmują działania ryzykowne, których konsekwencją mogą być urazy, uszkodzenia (także połykanie substancji szkodliwych), 2) osoby z niepełnosprawnością są również dotknięte chorobami, które wymagają nie tylko stałego leczenia, ale posiadania przez osoby sprawujące opiekę umiejętności interwencji w sytuacji zagrożenia zdrowia lub życia, w związku z czym nauczyciele i uczniowie powinni umieć rozpoznawać stany zagrożenia zdrowia i życia oraz szybko i skutecznie na nie reagować, 3) nauczanie osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi wymaga opracowania specjalistycznych pakietów edukacyjnych, dostosowanych do różnego rodzaju niepełnosprawności, 4) brak aktualnie obowiązujących programów nauczania z zakresu pierwszej pomocy przedmedycznej, w szczególności w placówkach kształcenia specjalnego, integracyjnego bądź szkołach ogólnodostępnych z uwzględnieniem specyfiki nauczania uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych; dotychczas zajęcia realizowano sporadycznie w formie pogadanek i krótkich prezentacji.

⁶ W badaniach przeprowadzonych przez OBOP w 2003 r. ponad połowa pytanym przyznała się do niewiedzy z zakresu pierwszej pomocy. W parze z niewiedzą idzie zawsze brak woli udzielania pomocy, powodowany poczuciem bezradności i lękiem przed mimowolnym pogorszeniem sytuacji poszkodowanego. TNS OBOP, *Gotowość i umiejętności Polaków w zakresie udzielania pierwszej pomocy*, Warszawa, lipiec 2003 (www.tns-global.pl/abin/r/1446/079-03.pdf).

⁷ Wiśniewski J., Majewski W.D. *Ocena poziomu wiedzy nauczycieli szkół ponadgimnazjalnych w zachodniopomorskim na temat pierwszej pomocy medycznej*, Annales Academiae Medicae Stetinensis, Roczniki Pomorskiej Akademii Medycznej w Szczecinie, 2007.

Powyższe powody skłoniły ekspertów do opracowania innowacji pedagogicznej – programów nauczania pierwszej pomocy przedmedycznej uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Programy te zostały opracowane w ramach projektu „Program nauczania pierwszej pomocy przedmedycznej uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi – opracowanie i pilotażowe wdrożenie programów”, realizowanego przez Akademię Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie, finansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego⁸.

Celem projektu jest zwiększenie kompetencji społecznych uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (w tym uczniów z niepełnosprawnością) oraz ich nauczycieli do rozpoznawania stanów zagrożenia zdrowia i życia oraz umiejętności szybkiego i skutecznego reagowania.

W wyniku realizacji projektu zakłada się, iż uczniowie zdobędą wiedzę z zakresu dbania o zdrowie własne i innych, nabędą umiejętności odpowiedniego zachowania się w przypadku zagrożenia zdrowia i życia osób poszkodowanych, opanują podstawowe umiejętności udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej. Program nauczania będzie zbieżny ze zdiagnozowanymi potrzebami uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych z uwzględnieniem różnych rodzajów i stopni niepełnosprawności oraz priorytetami szkoły kształcącej uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych.

Główne zadanie projektu to opracowanie i wprowadzenie do szkół innowacyjnego programu nauczania pierwszej pomocy przedmedycznej z uwzględnieniem nowoczesnych metod terapii i diagnozy potrzeb i możliwości uczniów z niepełnosprawnościami poprzez: a) opracowanie programu zajęć pierwszej pomocy wraz z poradnikiem metodycznym dla nauczycieli prowadzących zajęcia pierwszej pomocy przedmedycznej z uczniami z niepełnosprawnością oraz pakietów pomocy dydaktycznych dla uczniów, ocenę skuteczności programu i pakietów pomocy dydaktycznych i korektę programu zajęć i pakietów pomocy dydaktycznych, b) przeszkolenie nauczycieli w zakresie realizacji programu pierwszej pomocy przedmedycznej z uczniami z niepełnosprawnością, c) przeprowadzenie zajęć zgodnie z programem w szkołach przez przeszkolonych nauczycieli oraz ocena skuteczności programu i pakietów pomocy dydaktycznych. W projekcie udział bierze: a) 25 szkół podstawowych, 25 gimnazjów oraz

25 szkół ponadgimnazjalnych (łącznie 75 szkół z terenu województw: mazowieckiego, łódzkiego, lubelskiego, podlaskiego, kujawsko-pomorskiego, mających status szkoły integracyjnej, specjalnej), b) 100 nauczycieli (po 25 z każdego etapu kształcenia), c) 1700 uczniów, w tym 260 ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Sprostaniem temu założeniu jest przygotowana seria ww. programów nauczania pierwszej pomocy przedmedycznej uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Prezentowany program jest kompleksowym opracowaniem serii programów nauczania na poszczególnych etapach edukacji w formie zajęć pozalekcyjnych w wymiarze 15 godzin dydaktycznych każdy. Zestaw programów stanowią:

- Program nauczania pierwszej pomocy przedmedycznej dla uczniów I etapu edukacyjnego (klasy I-III szkoły podstawowej),
- Program nauczania pierwszej pomocy przedmedycznej dla uczniów II etapu edukacyjnego (klasy IV-VI szkoły podstawowej),
- Program nauczania pierwszej pomocy przedmedycznej dla uczniów III etapu edukacyjnego (gimnazjum),
- Program nauczania pierwszej pomocy przedmedycznej dla uczniów IV etapu edukacyjnego (szkoła ponadgimnazjalna).

Każda z tych części stanowi odrębną część całości. Program opracowany jest tak, by mógł być swobodnie realizowany w pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Oparty jest na wiadomościach i umiejętnościach z zakresu pierwszej pomocy przedmedycznej oraz na wartościach sprzyjających kształtowaniu osoby wrażliwej i chętnej idącej z pomocą.

Wartością tego pomysłu, w przekonaniu autorów, jest przygotowanie materiału z uwzględnieniem różnorodności uczniów w zespole klasowym w warunkach zarówno szkoły ogólnodostępnej, integracyjnej, jak i specjalnej.

Treści programu zostały dobrane zgodnie ze specyfiką funkcjonowania społecznego i poznawczego uczniów ze specjalnymi potrzebami, tak aby dotyczyły sytuacji, w których uczniowie mogą się znaleźć i z którymi mogą sobie poradzić. Realizacja programu skoncentrowana jest zatem na usystematyzowaniu i utrwaleniu znanych już umiejętności oraz rozwinięciu tych, które nie zostały opanowane na poszczególnych etapach edukacyjnych. Ponadto

⁸ Szczegółowe informacje o projekcie: www.przedmed.aps.edu.pl

w programie uwzględniono stworzenie uczniom możliwości przeżyć emocjonalnych związanych z ich aktywnym uczestnictwem w trudnych sytuacjach oraz rozwijanie postaw zaangażowania, odpowiedzialności i poczucia przynależności do grupy społecznej. W tym celu do realizacji powyższych założeń dobrano metody, formy i środki dostosowane do potrzeb i możliwości uczniów ze specjalnymi potrzebami.

Program jest obecnie realizowany podczas zajęć pozalekcyjnych tak, aby nie kolidował z realizacją treści bazowych, w małych grupach, które umożliwiają maksymalne dostosowanie działań dydaktycznych. Skierowany jest do wszystkich uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi na poszczególnych etapach edukacji w klasach specjalnych i integracyjnych (programem objęta jest wówczas cała klasa), co pozwala przygotować maksymalnie dużą grupę uczniów do udzielania pierwszej pomocy, niezależnie od decyzji szkoły, na jakim etapie wprowadzi zajęcia z edukacji dla bezpieczeństwa. Aby móc zrealizować powyższe założenie, treści zawarte w całej grupie programów zostały umieszczone w układzie liniowym (przeważającym w poszczególnych programach), ale w taki sposób, aby umożliwiały spiralny układ treści w przypadku, gdy treści z I etapu edukacyjnego będą powtarzane i rozszerzane na II etapie edukacyjnym i później. Oznacza to, że treści programu realizowanego na wcześniejszym etapie edukacyjnym mogą być powtórzone i rozszerzone na wyższym etapie edukacyjnym przy jednocześnie zachowanej odrębności poszczególnych programów wchodzących w skład całej grupy. Zasada ta, w przypadku nauki pierwszej pomocy, ma głęboki sens, zwłaszcza jeśli mówimy o czynnościach, które od ratownika wymagają pewnego automatyzmu działań (jak np. wykonywanie podstawowych zabiegów resuscytacyjnych). Umożliwia to także jednorazowe ekspozycje poszczególnych tematów na określonym poziomie nauczania z jednoczesnym rozwinięciem bogatszej formy dla wybranych uczniów.

W programie wyodrębniony jest poziom podstawowy, wspólny dla wszystkich uczniów, którzy zetknęli się z tematem po raz pierwszy, oraz poziom rozszerzony, przewidziany dla uczniów szczegól-

nie zainteresowanych lub tych, którzy opanowali poziom podstawowy i kontynuują edukację w następnym roku szkolnym. Dzięki realizacji zaplanowanych zadań oraz odtwórczemu i wyjaśniającemu sposobowi uczniowie nabywają pożądane umiejętności typu „umiem, potrafię...” oraz zdobywają wiedzę typu „wiem, że...” i „wiem, dlaczego”. Realizacja programu kończy się konkursem wiedzy i umiejętności w zakresie udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej wraz z uroczystym wręczeniem odznak ratownika.

W celu realizacji programów zostały opracowane arkusze badania kompetencji ucznia, podręczniki, karty pracy ucznia (ćwiczenia) oraz poradnik dla nauczyciela, zawierający scenariusze zajęć oraz wskazówki do pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, uwzględniające rodzaj i stopień niepełnosprawności. Ponadto każda szkoła uczestnicząca w projekcie otrzymuje nieodpłatnie zakupiony ze środków unijnych sprzęt do nauczania pierwszej pomocy przedmedycznej, m.in. fantomy, apteczki.

Głównymi realizatorami programu są nauczyciele przygotowani do pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i do nauczania pierwszej pomocy przedmedycznej. Dla potrzeb realizacji programów w ramach projektu została opracowana koncepcja oraz program szkolenia nauczycieli, który stanowią zajęcia wykładowe, ćwiczeniowe i warsztatowe w łącznym wymiarze 160 godzin dydaktycznych. Treści szkolenia są zgodne z wymogami określonymi w ustawie o Państwowym Ratownictwie Medycznym oraz rozporządzeniach ministra zdrowia w sprawie kursu w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy⁹ oraz metodyki nauczania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Ze względu na dostosowanie treści do potrzeb i możliwości uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi seria programów nauczania pierwszej pomocy przedmedycznej uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi dla poszczególnych etapów edukacji stanowi innowację pedagogiczną, która została zgłoszona przez szkoły oraz zatwierdzona do realizacji przez Kuratorium Oświaty i Wychowania, zgodnie z rozporządzeniem mini-

⁹ Z ustawą o Państwowym Ratownictwie Medycznym z 8 września 2006 r. (Dz. U. z 2006 r. Nr 191, poz. 1410 z późn. zm.), która w art. 8. ust. 1 mówi, iż: *Zajęcia edukacyjne w zakresie udzielania pierwszej pomocy są realizowane z udziałem: lekarzy systemu, pielęgniarów systemu, ratowników medycznych. Zajęcia w tym zakresie mogą być realizowane przez nauczycieli posiadających odpowiednie przygotowanie*; z rozporządzeniem Ministra Zdrowia z 26 sierpnia 2009 r. w sprawie przygotowania nauczycieli do prowadzenia zajęć edukacyjnych w zakresie udzielania pierwszej pomocy (Dz. U. Nr 139, poz. 1132), które określa zakres wiedzy i umiejętności niezbędnych do prowadzenia zajęć edukacyjnych w zakresie udzielania pierwszej pomocy, tryb ich nabywania oraz wzór zaświadczenia potwierdzającego posiadanie przygotowania do prowadzenia zajęć w zakresie udzielania pierwszej pomocy z dnia 19 marca 2007 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 60, poz. 408).

stra edukacji narodowej i sportu¹⁰. Prezentowany program jest pilotażowym przedsięwzięciem organizacyjno-metodyczno-dydaktycznym, które po przeprowadzonym cyklu zajęć zostanie poddane ocenie w zakresie stopnia realizacji. Informacje te będą uzyskiwane od nauczycieli wdrażających program oraz od uczniów. Narzędziami badawczymi będą arkusze ewaluacji umiejętności uczniów oraz arkusz ewaluacji realizacji programu dla nauczycieli. Wyniki badań będą wykorzystane w celu modyfikacji proponowanego programu i pakietu edukacyjnego. Zgodnie z założeniem projektu realizowanego przez Akademię Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie, zmodyfikowane programy nauczania pierwszej pomocy przedmedycznej w wyniku ewaluacji wraz pakietem dydaktycznym zostaną zgłoszone do zarejestrowania i wpisania na listę programów MEN¹¹.

Program nauczania pierwszej pomocy przedmedycznej w odniesieniu do uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi jest istotny nie tylko z konieczności sprostania wymaganiom programowym, ale również z potrzeby wytyczania nowych kierunków rehabilitacji społecznej. Pozwala ona tej grupie uczniów na realizację idei samostanowienia oraz bycia równoprawnym członkiem grupy. Zgodne jest to z obecnie obowiązującą zasadą wyrównywania szans oraz respektowania przez grupę rówieśniczą i społeczeństwo tożsamości osób niepełnosprawnych. Sprzyja to także okolicznościom traktowania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi jako grupy zasymilowanej i niewiele różniącej się od pozostałych uczniów. Dlatego też powyższy program stanowi ogromną szansę dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Daje im z jednej strony możliwość zdobycia umiejętności udzielania pomocy przedmedycznej, z drugiej zaś przygotowuje ich do aktywnego działania w obrębie określonych ról i zadań społecznych.

Autor jest pedagogiem specjalnym, prodziekanem Wydziału Nauk Pedagogicznych Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie

Informacja o projekcie:

„Program nauczania pierwszej pomocy przedmedycznej uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi – opracowanie i pilotażowe wdrożenie programów” współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Poddziałanie 3.3.4 „Modernizacja treści i metod kształcenia – projekty konkursowe”, realizowany przez Akademię Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie.

Termin realizacji: 01.11.2009-30.09.2011

I. Działania zrealizowane:

- 1) opracowane 4 programy nauczania dla: szkoły podstawowej (kl. I-III, IV-VI), gimnazjum, szkoły ponadgimnazjalnej,
- 2) opracowany program szkolenia nauczycieli w wymiarze 160 godzin dydaktycznych,
- 3) przeszkolono 100 nauczycieli z 75 szkół,
- 4) opracowane pilotażowe pakiety edukacyjne dla uczniów (podręcznik, karty pracy).

II. Działania w trakcie realizacji:

- realizacja zajęć dydaktycznych z uczniami w szkołach uczestniczących w projekcie przez przeszkolonych nauczycieli – wdrażanie innowacji w szkołach; objęcie nauczaniem 1700 uczniów.

III. Działania do realizacji w 2011 roku:

- 1) modyfikacja programów, pakietów edukacyjnych – ewaluacja,
- 2) opracowanie i publikacja przewodników metodycznych dla nauczycieli,
- 3) konferencja podsumowująca działania w projekcie – wrzesień 2011.

Informacja: www.przedmed.aps.edu.pl

¹⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 9 lutego 2002 r. w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki (Dz. U. z 2002 r. Nr 56, poz. 506).

¹¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 5 lutego 2004 r. w sprawie dopuszczania do użytku szkolnego programów wychowania przedszkolnego, programów nauczania i podręczników oraz cofania dopuszczenia (Dz. U. z 2002 r. Nr 25, poz. 220).